

9611-İŞVEREN VE İŞVEREN VEKİLİNİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ

Ünite 1: İş Sağlığı ve Güvenliğine Genel Bakış ve Güvenlik Kültürü

İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı

İş sağlığı ve güvenliği, bir bütünün iki parçasını meydana getiren iş sağlığı ve iş güvenliği kavramlarından oluşmaktadır. Her iki kavramın da özünde çalışanların mesleki risklere karşı korunması, bu risklere karşı önlem alınması yatar.

İş sağlığı genellikle sağlıklı bir yaşam ve iş için gereken sağlık kurallarını ifade eder. İş güvenliği ise güvenli bir çalışma ortamı için gereken teknik kuralları nitelendirmek için kullanılır. İş sağlığı kavramı tüm çalışanların yaşam ve iş çevrelerinde ruhsal veya bedensel olarak sağlığı etkileyen mevcut veya olası risk faktörlerine karşı korunmayı, çalışma koşullarının ve üretim araçlarının sağlığa uygun hâle getirilmesini, iş ve üretim araçları ile çalışan arasındaki uyumun sağlanmasını amaçlayan kuralları içermektedir. İş güvenliğinde ise amaç, tehlikelerin ortadan kaldırılması için daha çok teknik bilginin kullanılarak risklerin belirlenmesi ve bunlara karşı alınabilecek teknik önlemleri belirlemektir.

İş Sağlığı ve Güvenliğinin Amaçları

İş sağlığı ve güvenliğinin temel amaçlarını üç başlıkta ele almak mümkündür. Bunlar:

- Çalışanları korumak,
- Üretim güvenliğini sağlamak,
- İşyeri güvenliğini sağlamaktır.

İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihçesi

Dünya tarihine bakıldığında Mısır ve Babil belgelerinde iş sağlığı ve güvenliğine yönelik önlemlerden söz edildiği görülmektedir. Yakınçağa gelindiğinde, Alman hekim Paraselsus (1493-1541) maden işletmelerinde hekim olarak çalışmış ve dünyanın ilk işyeri hekimliği kitabı olan “De Morbis Metallicis (Madenlerde Morbidite)” adlı eseri yazmıştır. Sanayi Devrimi’nin öncülerinden İngiltere’de iş sağlığı ve güvenliği alanında önemli adımlar atılmış; Owen’ın etkisiyle çıkarılan Fabrika Kanunları’yla (Factory Acts-1833) işçiyi koruma ve iş güvenliğini sağlamaya yönelik düzenlemeler getirilerek işverenin keyfi davranışları engellenmeye çalışılmıştır. Amerika’da iş sağlığı ve güvenliği alanında ilk düzenleme 1836 yılında, Sovyetler Birliğinde ise 1922 yılında gerçekleştirilmiştir.

20. yüzyılda ise Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization-ILO), Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization- WHO) ve Avrupa Komisyonu İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı (European Agency for Safety and Health at Work-OSHA) iş sağlığı ve güvenliği alanında faaliyet gösteren ve hukuki düzenlemelere imza atan uluslararası kuruluşlar arasında ilk olarak sayılması gerekenlerdir.

Türkiye’de ise ilk olarak 1876’da çıkarılan Mecelle (Medeni Kanun) çalışanların korunması ve üretimin devamlılığını sağlamak üzere bazı hükümler getirmiştir.

1800’lerin ikinci yarısında madencilik, özellikle de kömür madenciliği alanında Zonguldak ve Ereğli bölgelerinde iş sağlığı ve güvenliği ile dolaylı olarak ilgili iki tüzük yürürlüğe konulmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurulmasından hemen sonra 1921’de çıkarılan 151 sayılı Maden İşçisinin Hukukuna Dair Kanun ise madenlerde çalışanların maruz kaldıkları meslek hastalıklarına karşı korunmalarını öngörmektedir.

Cumhuriyet döneminde ise 1926’da çıkarılan Borçlar Kanunu ve 1930 tarihli Umumi Hıfzısıhha Kanunu o dönem için iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili önemli hükümler getirmiştir. Ancak ilk defa 1961 Anayasasında “sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler” başlığı altında iş sağlığı ve güvenliğini de ilgilendiren hükümlere yer verilmiştir.

2003 yılına gelindiğinde Avrupa Birliği Normları ve ILO Sözleşmeleri esas alınarak hazırlanan 4857 sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiş (1475 sayılı önceki İş Kanunu yürürlükten kaldırılmış) ve bu Kanun iş sağlığı ve güvenliği alanında önceki döneme göre oldukça kapsamlı değişiklikler yapmıştır. 4857 sayılı İş Kanunu’nun kabulünden sonra oldukça karmaşık bir süreç yaşanmış ve daha sonra 6331 sayılı İSGK çıkarılmıştır. Bu Kanun’la kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, işveren ve işveren vekillerine, çırak ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konusuna bakılmaksızın iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır.

6331 sayılı Kanunla işyerleri, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin daha etkin sunumu amacıyla tehlike sınıflarına ayrılmıştır. Bu sınıflandırmada; yapılan işin özelliği, işin her safhasında kullanılan veya ortaya çıkan maddeler, iş ekipmanı, üretim yöntem ve şekilleri, çalışma ortam ve şartları gibi hususlar dikkate alınmıştır. Tehlike sınıfları; işyerlerinin yaptığı asıl iş dikkate alınarak sosyal tarafların dâhil olduğu bir komisyonun görüşleri doğrultusunda Bakanlıkça tespit edilmiş, çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde (A) sınıfı, tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde en az (B) sınıfı, az tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde ise en az (C) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip olanların görev yapması öngörülmüştür. Kanunla işyerlerinde iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve diğer sağlık personelinin görev yapması zorunlu hâle getirilmiştir. İşveren bunları kendisi istihdam edebileceği gibi hizmet satın alma yoluyla da temin edebilecektir.

İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Hukuki Düzenlemeler

1982 Anayasası’na göre “Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve Kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.” (m.17). Anayasanın Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” bölümünün 56/3. maddesinde “Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan

9611-İŞVEREN VE İŞVEREN VEKİLİNİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ

Ünite 1: İş Sağlığı ve Güvenliğine Genel Bakış ve Güvenlik Kültürü

ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirme amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.” Türk Borçlar Kanunu’nun 417. Maddesine göre ise “İşveren, hizmet ilişkisinde işçinin kişiliğini korumak ve saygı göstermek ve işyerinde dürüstlük ilkelerine uygun bir düzeni sağlamakla, özellikle işçilerin psikolojik ve cinsel tacize uğramamaları ve bu tür tacizlere uğramış olanların daha fazla zarar görmemelerini önlemekle ve iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önleme yapmakla yükümlüdür”.

AB ve ILO normları esas alınarak hazırlanan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 30 Haziran 2012 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun’un yürürlüğe girmesinden hemen sonra,

- İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği (2012)
- İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği (2012)
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik (2013)
- İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik (2013)
- İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik (2013)
- İşyerlerinde İşveren veya İşveren Vekili Tarafından Yürütülecek İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerine İlişkin Yönetmelik (2015) çıkarılmıştır.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile;

- İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin hem kamu hem özel sektör olmak üzere tüm faaliyetler alanlarında tüm çalışanları kapsayacak şekilde uygulama alanı geniş tutulmuştur.
- Çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamak, işverenin temel yükümlülüğü kabul edilerek kanun işveren yükümlülükleri üzerine şekillenmiştir.
- Geçmişin kuralcı yaklaşımından uzaklaşarak önleyici, iyileştirici ve koruyucu önlemleri içeren proaktif yaklaşım esas alınmış ve her işyeri için risk değerlendirilmesinin yapılması öngörülmüştür.
- Tüm işyerlerine işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı görevlendirme yükümlülüğü getirilmiş, bu yükümlülüğün hizmet satın alma yoluyla veya az tehlikeli sınıfta bulunan küçük işletmelerde işveren veya işveren vekili marifetiyle sağlanmasına da imkân tanınmıştır.
- Çalışanların eğitime ve bilgilendirilmelerine önem verilerek iş sağlığı ve güvenliği kültürü

oluşturulması amaçlanmış, görüşlerin alınması ve katılımlarının sağlanması için de çeşitli mekanizmalara yer verilmiştir.

- Denetim faaliyetinin etkinliğini artıracak düzenlemeler yapılmıştır.
- İdari para cezalarının caydırıcılığı ve etkinliği artırılmıştır.
- Toplumda güvenlik bilincinin geliştirilmesi amacıyla televizyon kuruluşları ve radyolara uyarıcı ve eğitici nitelikte yayın yapma zorunluluğu getirilmiştir.

6331 sayılı Kanun’la tüm çalışanlara bu hizmetlerden yararlanma hakkı sağlamıştır. Böylece, işçi, memur, sözleşmeli personel, çırak, stajyer, geçici, kısmi, tam zamanlı olmak üzere farklı statülerde olan kamu veya özel sektörde çalışan herkes Kanun kapsamına alınmıştır. 6331 sayılı Kanunda bazı çalışanlar ve faaliyetler kapsam dışı tutulmuştur. Bunlar:

- Türk Silahlı Kuvvetleri, Genel Kolluk Kuvvetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığının eğitim, operasyon, tatbikat gibi kendine özgü faaliyetleri,
- Afet ve acil durum birimlerinin müdahale faaliyetleri,
- Hükümlü ve tutuklulara yönelik infaz hizmetleri sırasında, iyileştirme kapsamında yapılan iş yurdu, eğitim, güvenlik ve meslek edindirme faaliyetleri,
- Ev hizmetleri,
- Çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapanlardır.

Ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliğine ilişkin Mevcut Durum

Türkiye iş sağlığı ve güvenliği alanında, iş kazaları ve özellikle bu kazalar sonucu ortaya çıkan yaralanma ve ölümlerde dünya ortalamalarının üzerinde istatistiklere sahiptir. İş kazalarında yaşamını kaybedenlerin büyük çoğunluğu erkektir. Ölümlü iş kazalarının en yoğun yaşandığı sektörler inşaat, kara taşımacılığı, madencilik ve metaldir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürü ve Önemi

Güvenlik ve sağlığı destekleyen bir kurumsal kültürün oluşturulmasında işletmenin kullandığı teknoloji, iş güvenliği ile ilgili oluşturduğu yapı, sosyal oluşum, ödüller, ölçülebilir sistemler önemli değişkenlerdir.

Yönetimin sağlık ve güvenlikle ilgili iletişime önem vermesi ve kurum içi iletişim fırsatlarını bu anlayışla değerlendirmesi, teknik ve hukuki açıdan sağlık ve güvenlikle ilgili sorumluluklarına ek olarak aşağıdaki unsurlara dikkat etmesi de yerinde olacaktır:

- a) Güvenli çalışma ortamının oluşturulması için danışma, talimat, eğitim ve etkili denetimin sağlanması, bunun uygulanmasında mevzuatın ve

9611-İŞVEREN VE İŞVEREN VEKİLİNİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ

Ünite 1: İş Sağlığı ve Güvenliğine Genel Bakış ve Güvenlik Kültürü

organizasyonun belirlediği kurallara uyulmasının sağlanması,

- b) Çalışanlarda emniyet bilincinin yerleştirilmesi için kurumsal iletişime ağırlık verilmesi, emniyet bilincini artırıcı eğitimler yapılması,
- c) Çalışanlar temsilcileri ile birlikte işlerin güvenli bir biçimde yapılabilmesi için değerlendirmeler yapılması,
- d) Çalışanların sağlık, emniyet ve refahına yönelik yazılı bir demecin ortaya konulması, yayınlanması ve gerekli olduğu sıklıkla revizyondan geçirilmesi gerekir.

Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğe (İSGEYÖN) göre işveren, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği eğitimleri ile ilgili;

- a) Programların hazırlanması ve uygulanmasını,
- b) Eğitimler için uygun yer, araç ve gereçlerin temin edilmesini,
- c) Çalışanların bu programlara katılmasını ve katılımların eğitim katılım tutanağı ile kayıt altına alınmasını,
- d) Program sonunda katılanlar için eğitim belgesi düzenlenmesini sağlar.

İş Sağlığı ve Güvenliği Bakımından Az Tehlikeli ve Elliden Az Çalışanı Olan İşyerleri

İşveren veya İşveren Vekili Tarafından Yürütülecek İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerine İlişkin Yönetmelik kapsamına elliden az çalışanı bulunan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri ile işveren veya işveren vekilleri girer. Çalışan sayısının ondan az olup olmadığının tespitinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

- a) Aynı işverenin Türkiye genelinde birden fazla tescilli ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerinin olması hâlinde, iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri üstlenilebilecek işyerlerinin belirlenmesinde Sosyal Güvenlik Kurumundaki tescil kayıtları esas alınır.
- b) İşverenden iş alan alt işverenlerce çalıştırılan sigortalılar çalışan sayısına dâhil edilmez.
- c) Yükseköğretim Kanunu kapsamındaki öğrenci statüsünde olan çırak ve stajyerler, çalışan sayısının tespitinde dikkate alınmaz.

İşveren ve işveren vekilleri Yönetmelik'te belirtilen eğitimi tamamlamak koşuluyla sağlık gözetimi ve çalışma ortamı gözetimi dışındaki iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini yürütebileceklerdir. Ancak iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin üstlenilmesi veya işyeri dışındaki uzman kişi ve kuruluşlardan hizmet alınması Kanun'da ilgili mevzuatta işverenler için öngörülen yükümlülükleri ortadan kaldırmaz.